

TÜRK ASILLI ARAP EDEBİYATÇISI VELİYYÜDDİN YEKEN'İN ESERLERİ

TURKISH ASYLUM ARABIC WRITER WALIYYUDDIN YEKEN'S WORKS

Mesut IŞIK

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü
Ağrı-Türkiye
misik@agri.edu.tr

Atıf gösterme: Işık, M. (2016). Türk Asıllı Arap Edebiyatçısı Veliyyüddin Yeken'in Eserleri, *Universal Journal of Theology*, 1 (1), 74-81.

Bu çalışma "Veliyyüddin Yeken: Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği" isimli Yüksek Lisans çalışmamızdan uyarlanarak hazırlanmıştır.

Geliş Tarihi:
14 Kasım 2016
Değerlendirme Tarihi:
17 Kasım 2016
Kabul Tarihi:
23 Aralık 2016

Öz: Bu çalışmada, Veliyyüddin Yeken'in hayatı ele alınarak eserleri tanıtılmıştır. Edebi yazın alanında üretken olan Yeken'e ait olduğu tespit edilen toplam on dört tane eser tanıtılmıştır. Bunlardan sekiz tanesi basılmış olup çeşitli üniversite kütüphanelerinde birer nüsha halinde mevcuttur. Yazara ait olduğu bilinen diğer altı eserin ise şimdiye kadar basıldığına dair herhangi bir bilgi edinilememiştir.

Anahtar Kelimeler: *Veliyyüddin Yeken, Eserleri, Edebi kişiliği, Hayatı, Yeken, el-Ma'lum ve'l-Mechül.*

© 2016 UJTE.
Tüm hakları saklıdır.

Abstract: In this study, the life of Waliyyuddin Yeken was discussed and his works were introduced. A total of fourteen works identified as belonging to Yeken, who is productive in literary field, have been introduced. Eight of these have been published and are in duplicate in various university libraries. Six other works known to belong to the author have not obtained any information that they have been printed until now.

Keywords: *Veliyyüddin Yeken, Works, literary personality, His Life, Yakan*

Giriş

Veliyyüddin Yeken 1873 yılında İstanbul Süleymaniye'de dünyaya geldi.¹ Hakkında çok zayıf olmakla beraber Basra'da doğduğuna dair bilgiler² de bulunan Yeken'in bazı kaynaklarda tam adı Muhammed Veliyyüddin Yeken³ olarak geçse de daha çok Veliyyüddin Yeken ismiyle bilinir.⁴ Babası, gençliğinde siyasi nedenlerden dolayı Kahire'yi terk edip Avrupa'ya göç etmek durumunda kalan Türk asıllı Hasan Sırrı Paşa'dır. Uzun süre Avrupa'da kaldıktan sonra Türkiye'ye gelen Hasan Sırrı Paşa Çerkez emirlerinden birinin kızıyla evlendi. Bu nedenle ki Yeken, hem anne tarafından

¹ Veliyyüddin Yeken, et-Tecârib, (Thk: Cubrân Mes'ûd), Beyrut, Y.y., 1978, s. 11.; Veliyyüddin Yeken, el-Ma'lûm ve'l-Mechûl, Beyrut, Beytu'l-Hikme, C. I, s. 141.

² Zeki Muhammed Mücâhid, el-A'lâmu's-Şarkîyye, Beyrut, 1994, C. II, s. 804.

³ Hayreddin ez-Zirikli, el-A'lâm, Beyrut, 1992, C. II, s. 118.

⁴ Rakan Ahmet Halef Derviş, Mekâlât-ı Veliyyiddin Yeken, Musul Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 6.

hem de baba tarafından soylu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi.⁵ Yeken henüz üç yaşındayken⁶ babası ailesini alıp Mısır'a gitti.⁷ Aradan geçen üç yılın ardından Yeken altı yaşında iken babası vefat etti. Bunun üzerine Yeken ve ailesinin bakımını dönemin Maliye Bakanı olan Yeken'in amcası Haydar Paşa üstlendi. Yeken 23 yaşına kadarki hayatını Mısır'da geçirdi.⁸

Yeken, 6 Mart 1921 tarihinde 48 yaşında vefat etti ve meşhur tasavvuf şairi İbn Faris'in⁹ kabrinin yakınındaki "Karâfetu'l-İmâm" bölgesine defnedildi. Hayattayken yaşadığı yalnızlık, naaşının kabre taşınacağı ana dek devam etti. Yazarın cenazesi çok az kişi tarafından defnedildi.¹⁰

Veliyyüddin Yeken'e ait şimdiye kadar tespit edebildiğimiz ondört tane eser bulunmaktadır. Bunların sekizi basılmış olup çeşitli üniversite kütüphanelerinde birer nüsha halinde mevcuttur. Yazara ait olduğu bilinen diğer altı eserin basıldığına dair henüz bir bilgi edinilememiştir.

Basılmış Eserleri

El-Ma'lûm Ve'l-Mechûl (Bilinenler Ve Bilinmeyenler)

İki ciltlik bir eserdir. Birinci cildi 1909, ikinci cildi ise 1911 yılında Kahire'de Matbû'atu's-Şa'b'da basılmıştır.¹¹

Bu eserin ilk cildinde çocukluğu ve gençliği olmak üzere kendi hayatından bahsetmiştir. Ancak bu arada Osmanlı Hükümeti'nin genel durumuna, İstanbul'da meydana gelen bir takım olaylara; ayrıca Osmanlıya bağlı olan Mısır'daki siyasi olaylara da değinmiştir. 1892 yılında Mısır'daki İngiliz siyasetinin nasıl başladığı, hangi aşamada olduğu, buna taraf olan guruplar ve bu siyasetin temel sebepleri de ayrıntılı olarak bilgi verdiği konular arasında yer almıştır.¹²

Diğer taraftan eserde, II. Abdülhamid'e karşı bir araya gelen ve özgürlük sloganıyla birleşen Jön Türkler'in nasıl bir araya geldikleri, ideolojileri ve takip ettikleri yol ana hatlarıyla izah edilmiştir.¹³ Yazar, kendisinin de bu gruptan çok etkilendiğini ve kimseden çekinmeyen direnişçi mizacıyla bu grubun bir üyesi olduğunu her seferinde yazılarında dile getirmiştir. Yeken'in, Jön Türkler Cemiyeti'ne katılmadan önce II. Abdülhamid hakkında sahip olduğu düşünceleri ve güncel meselelere karşı bakış açısı da ele alınan konular arasında yer almıştır.¹⁴

Kitapta işlenen diğer konular arasında İstanbul'a gelişi, Gümrük'te ve Eğitim bakanlığında almış olduğu görevleri sırasında başından geçen bir takım olaylar, devlet adamlarıyla aralarında geçen pek çok tatsız hadise, II. Abdülhamid ve yandaşlarına yaptığı bir takım yakıştırmalar¹⁵, Jön Türkler'in duruşu, o dönemde Mısırda çıkan gazeteler, bu gazetelerin ne amaçla yazıldıkları, hangisinin nasıl bir siyaset güttüğü konuları detaylı olarak yer almaktadır.¹⁶

Eserin ikinci cildinde ise hapse atılmasının ve yedi yıl Sivas'a sürgün edilmesinin sebeplerini açıklamasının¹⁷ yanı sıra söz konusu hapsi ve içeride yaşadıklarını dile getirmiştir.¹⁸ Ayrıca yazar,

⁵ Alâuddîn Vâhid, Âşıkü'l-Hurriye Veliyyüddin Yeken, Kahire, Mektebu'l-Heyyeti'l-Mısıriyyeti'l- Amme lil-Kitab, 1987, s. 9.

⁶ Yeken, el-Ma'lûm, a.g.e., C. I, s. 141.

⁷ Nikola Ziyade, A'lâmu'l-'Arabi'l-Muhdesûn, Beyrut, el-Ehliyyetu li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1994, s. 157.

⁸ Hannâ el-Fâhûrî, el-Mu'cez fi'l-Edebi'l-'Arabi ve Tarihihi, Beyrut, 1991, C. IV, s. 241.

⁹ Asıl adı Ebu Hafs ve Ebu'l-Kâsım 'Umer bin Ebi'l-Hasan Ali İbnu'l-Mürşid bin Ali'dir. İnb Fâris diye bilinir. Na'tı Şerefu'd-dîn'dir. Lakabı ise Sultânü'l-'Aşikîn'dir. Tarihçilerin doğum tarihi hakkında ihtilafta oldukları İbnu'l-Fâris 1234 yılında vefat etmiş ve birçok âlim ve evliyanın medfûn buldukları mübarek bir mezarlıkta defnedilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz.: Muhammed Mustafa Hâmî, İbnu'l-Fâris Sultânü'l-'Aşikîn, Mısır, el-Mektebetu'l-Mısıriyyetu'l-'Amme.

¹⁰ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 19. ; el-Fâhûrî, el-Mu'cez a.g.e., C. IV, s. 245.

¹¹ Yusuf Es'ad Dağır, Mesâdiru'd-Dirâsâti'l-Edebiyye, C. II, Beyrût, 1972, s. 765.

¹² Yeken, el-Ma'lûm a.g.e., C. I, s. 16-26.

¹³ Yeken, el-Ma'lûm a.g.e., C. I, s. 31-47.

¹⁴ Yeken, el-Ma'lûm a.g.e., C. I, s. 130-154.

¹⁵ Yeken, el-Ma'lûm a.g.e., C. I, s. 222.

¹⁶ Yeken, el-Ma'lûm a.g.e., C. I, s. 193.

¹⁷ Yeken, el-Ma'lûm a.g.e., C. II, s. 5-33.

¹⁸ Yeken, el-Ma'lûm a.g.e., C. II, s. 22,42-46.

Sivas'a sürgüne götürülürken seyahati boyunca bazı izlenimlerinden de okuyucuyu haberdar etmiştir. Sivas'ta geçirmiş olduğu yedi yıllık sürgün hayatı boyunca edindiği dostlukları, acı tecrübeleri, Sivas'ı ve Sivas halkını anlatmıştır.¹⁹ Ele aldığı konu başlıklarından da anlaşılacağı üzere bir nevi o günkü Sivas'ın sosyal, siyasal, tarihi ve ekonomik yönden fotoğrafını çekip gözler önüne sermiştir. Sürgün hatıraları, bir diğer deyişle Sivas hatıraları diyebileceğimiz bir içeriğe sahiptir.

Et-Tecârib (Tecrübeler)

Bu eser, 1913 yılında Fûad Muğebğib tarafından Yeken'in bir önsözü ile yayına hazırlanmıştır.²⁰ Daha sonraları Cibran Mes'ûd bu eseri tahkik edip yeniden yayına hazırlamıştır. Kendisi de Veliyyüddin Yeken başlığıyla bir mukaddime yazarak bu tahkikli eseri 1972 yılında Beyrut Beytu'l-Hikme'de neşretmiştir. Cibran Mes'ûd, mukaddimesinde Yeken'in hayat hikâyesini, edebi, sosyal yönlerini ve eserlerini ana hatlarıyla anlatmıştır.²¹ Eserin üçüncü baskısı da 1978 yılında yine aynı yayın evinden çıkmıştır.

Eser, baştan sona sosyal ve toplumsal konuları ele alan makalelerden oluşmaktadır. Burada başlıca tarihi bilgilerin öneminden ve aynı zamanda süzgeçten geçirilmeyen tarihi bilgilerin yalan yanlış bilgiler olmaktan öteye geçemeyeceğini vurgulayan yazar²², ayrıca taassubun zararlarından ve taassuptan dolayı insan hak ve hürriyetinin zarar görmesinden de bahsetmiştir.²³

Doğuda edebiyatçıların ihmal edildiklerini, kendilerine hiç önem verilmediğine değinen yazar, edebiyatçıları her şeyden mahrum kalmış kimseler, eserlerinin halk nazarında hak ettiği değeri bulamayan zavallılar diye tarif etmiştir. Dahası, edebiyatçıların mazlumca yaşadıklarını ve yine mazlum olarak öldüklerini söyleyerek doğu toplumlarını, aydınlarına sahip çıkmamakla suçlamıştır.²⁴

Yine bu eserinde, büyüklenmenin ve başa kakmanın kötülüğünü aktarmakla birlikte kibirli insanın psikolojik tahlilini yaparak insanlara nasıl bir gözle baktığını ve insanların gözünden kendisinin nasıl görülmek istendiğinin tahlilini yapmıştır.²⁵

Bu çalışmasında kadının toplumdaki konumuna değinen yazar, onun vahşi diye tanımladığı baba ile koca arasında maruz kaldığı zulmü anlatarak bu sorunu çözüme yoluna gitmiştir. Kadının bir mal gibi alınıp satılması konusuna değinen Yeken, taassupçuluğun, kadınları eğitim ve sağlık hakkından mahrum bıraktığını ifade etmiştir.²⁶

Diğer taraftan yazar, İstanbul'un dünden bu güne yaşadığı bir takım acı olayları da ele almıştır.²⁷ Ayrıca toplumda çeşitli mağduriyetlerden dolayı acı çeken ve gözyaşı dökenlerden bahsetmiş; insanların niçin mutlu olamadıklarını ve bir tarafta varlık içinde sefa sürenlerle diğer tarafta yokluk içinde sefil bir hayata mahkûm bırakılanların tezatlığını gözler önüne sermiştir.²⁸

Son olarak yazar, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra insanların o günleri aradığını söylemelerini eleştirerek bunu söyleyenlerin II. Abdülhamid döneminde tabiri caizse kaymağı yiyen kişiler olduğunu savunmuştur. Dahası II. Abdülhamid'in sadece devleti değil aynı zamanda bütün halkı zarara uğrattığını dile getirmiştir.²⁹

¹⁹ Yeken, el-Ma'lûm a.g.e., C. II, s. 150.

²⁰ Hammûd, a.g.e., s. 23.

²¹ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 11-38.

²² Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 46.

²³ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 52.

²⁴ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 83-91.

²⁵ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 100-104.

²⁶ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 105.

²⁷ Yeken, et-Tecârib a.g.e. s. 111.

²⁸ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 123-133.

²⁹ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 130.

Es-Sahâifu's-Sûd (Kara Sayfalar)

Veliyyüddin Yeken'in bu eseri sosyal ve toplumsal olayları konu edinen makalelerden oluşmaktadır. Eser, 1910 yılında **el-Muktataf** matbaasında basılmıştır. Daha sonra Cibran Mes'ûd, Yeken'in kendi yazmış olduğu mukaddimeyi de ekleyerek 1970 yılında Beyrut **Beytu'l-Hikme**'de eseri yeniden bastırmıştır.

Eserin önsözünde Veliyyüddin Yeken şunları söylüyor:

“es-Sahâifu's-Sûd düzenli aralıklarla el-Mukattam gazetesinde yayımlanan makalelerdir. Bu makaleleri yazmakla hayatımızda meydana gelen bazı olumsuzlukları eleştirmeyi amaçladım. Buradaki yazılarımda rahatlıkla eleştiri yapabilmek için “Züheyr” maslahını kullandım. Fakat dostlarım, kısa süre sonra yazıların bana ait olduğunu anlamışlar. Bunun üzerine ben de kendi adımla yazmaya başladım. Bu eserimde bazı makalelerime, içeriğine uygun şiirlerle başladım. Bu makalelerimin sayısının 100'ü aşmasını istedim fakat okuyucuyu bıktırmaktan korktuğum için bu kadarıyla yetindim. Yeni bir isimle bu tarz makaleleri daha sonra tekrar yazacağım.”³⁰

Yeken'in önsözde ifade ettiği gibi **es-Sahâifu's-Sûd** isimli eseri toplumun günlük hayatta yaşadığı bir takım sosyal olayların konu edildiği makaleler mecmuasıdır. Bu eserde Yeken, II. Abdülhamid'i eleştirmenin yanı sıra³¹ kadın,³² gençlik, yaşlılık,³³ taassup,³⁴ övgüde aşırılık,³⁵ Osmanlı vilayetlerinde işçilerin karşılaştığı bir takım problemler,³⁶ kendince hükümetin halka reva gördüğü birtakım zulümler, faili meçhul cinayetler,³⁷ israf,³⁸ fikir hürriyeti³⁹ ve ayrılık⁴⁰ konularını müstakil birer makale halinde ele almıştır.

Dîvân-u Veliyyiddîn Yeken (Veliyyüddin Yeken Divanı)

Yeken'in bu eseri bir şiir antolojisidir. Vefatından 3 yıl sonra yani 1924 yılında yazarın kardeşi Yusuf Hamdi Yeken, Yeken'e ait bulabildiği tüm şiirleri bir araya getirerek bahsi geçen eseri **“Dîvân-u Veliyyiddîn Yeken”** adıyla 127 sayfa olarak yayınlamıştır.⁴¹ Esere Yeken'in çok yakın dostu olan Antony Cumeyyel, Yeken'in hayatını, kişiliğini ve edebi yönünü anlatan on sayfalık bir mukaddime yazmıştır. Diğer taraftan Yusuf Hamdi Yeken de kardeşinin bu eserine bir önsöz yazmıştır.

Yusuf Hamdi önsüze şu cümlelerle başlıyor:

“Kardeşim Yeken 20 yaşına varmadan şiir yazmaya başladı. Otuz yaşına kadar gazetelerde kendisine ait yazılmış birçok şiiri vardır. Fakat tamamını yaktı. Bu divandakiler ise 30 yaşından sonra yazdığı şiirlerdir. Bu şiirlerin de bir kısmı kayıptır. Aslında kendisine ait 7000'i aşkın beyit olduğu söylenir. Vefatından iki yıl önce şiir divanını yayınlamayı istiyordu. Ama ne yazık ki hastalığı buna fırsat vermedi. Bu sebepten ötürü ben de sadece müsveddelerde ve gazetelerde bulabildiklerimi divana aldım.”⁴²

Bahsi geçen divan 7 bölümden meydana gelmektedir:

³⁰Veliyyüddin Yeken, es-Sahâifu's-Sûd, Beyrut, Beytu'l-Hikme Yay., 1978, s. 9.

³¹ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 39.

³² Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 47.

³³ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 69.

³⁴ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 61.

³⁵ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 112.

³⁶ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 107.

³⁷ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 123.

³⁸ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 135.

³⁹ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 148.

⁴⁰ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 163.

⁴¹Hammüd, a.g.e., s. 25.

⁴² Veliyyüddin Yeken, Dîvân-u Veliyyiddin Yeken, Y.y., 1983, s. 3.

1- Siyasi şiirler (Divandaki en uzun bölümdür.)

2- Mersiye ve Teselli

3- Kutlama ve Övgü

4- Dehriyyât

5- Yergi

6- Maceralar

7- Karışık

Siyasi şiirlerinde Doğunun içler acısı bir durumda olduğunu ve büyük bir çıkmaza saplandığını anlatan yazar, “**Ey Doğu!**” başlığıyla yazdığı meşhur şiirinde Doğunun bu durumunu şu şekilde ifade eder:

لَا الصَّبْرُ يَنْفَعُهُ وَلَا الْجَزَعُ
قَلْبٌ يَكَادُ شَجَاهُ بَطْلِعٌ⁴³

Ona ne sabır fayda verir ne de tasa

Bir kalp ki kederi dışa vurmak üzere

Şiirinin devamında yazar, Doğunun bu perişan halinin temel sebepleri üzerinde durarak çözüm arayışında bulunmuştur. Ona göre Şark'ın bu sorunları halletmesi, içinde bulunduğu cehalet hastalığından bir an önce kurtulmasıyla mümkündür.

Diğer şiirlerinde ise Vatan'ın bölünüp adeta bir enkaz yığına nasıl dönüştüğünü⁴⁴ İstanbul'un başına gelenleri,⁴⁵ kendisinin hürriyete hasret kaldığını,⁴⁶ sürgününe dair şikâyetlerini,⁴⁷ Mısır'a olan özlemini,⁴⁸ basın özgürlüğünü,⁴⁹ I. Dünya Savaşı'nı⁵⁰ ve benzeri konuları dile getirmiştir.

‘Afvu’l-Hâtir (Zihnime Gelenler)

Yazar, hem nazım hem de nesri kullanarak zengin ifadelerle güçlendirdiği bu eserinde evvelkilerden farklı olan bir üslupla karşımıza çıkmıştır. Üslubun yanı sıra konu olarak da diğerlerinden çok farklıdır; çünkü bu eserde kenarından köşesinden sosyal, siyasal hiçbir konuya değinilmemiştir.⁵¹ Yeken'in bu eseri, tamamıyla edebiyat ve sanat adına kaleme alınmış bir çalışmadır.⁵²

Eser, 1955 yılında Beyrut'ta **Matba‘at-u Dâri’l-Kütüb**'da Emin Nahle'nin bir mukaddimesiyle 101 sayfa olarak yayınlanmıştır.⁵³

Kitapta “Edebiyatçı Kimdir?”⁵⁴ “Kırık Kalem”⁵⁵ “İki Zorlu Gün”⁵⁶ “Tek Evde Aşk Hikâyeleri”, “Gözyaşlarıyla Yazılan Bir Bölüm”,⁵⁷ “Keşke Ben...”,⁵⁸ “Ne Zaman Gazeteci

⁴³ Yeken, Dîvân a.g.e., s. 14.

⁴⁴ Yeken, Dîvân a.g.e., s. 16.

⁴⁵ Yeken, Dîvân a.g.e., s. 22.

⁴⁶ Yeken, Dîvân a.g.e., s. 22-23.

⁴⁷ Yeken, Dîvân a.g.e., s. 25.

⁴⁸ Yeken, Dîvân a.g.e., s. 34.

⁴⁹ Yeken, Dîvân a.g.e., s. 46.

⁵⁰ Yeken, Dîvân a.g.e., s. 49.

⁵¹ Yeken, es-Sahâif a.g.e., s. 37.

⁵² Hammûd, a.g.e., s. 26.

⁵³ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 37.

⁵⁴ Veliyyüddin Yeken, ‘Afvu’l-Hâtir, Beyrut, el-Mektebetu’l-‘Asriyye, 1955, s. 25.

⁵⁵ Yeken, ‘Afvu’l-Hâtir a.g.e., s. 25.

Olurum?”,⁵⁹ “Efendim”,⁶⁰ “Kötülük ve Taraftarları”⁶¹ gibi başlıklarla ele aldığı konularda yazar adeta edebi maharetini sergilemiştir. Anlatımında bazen nazım bazen de nesir kullanan Yeken, bu eserini hem konu hem de üslup açısından son derece serbest olarak kaleme almıştır.

Muhtârât Min Veliyyiddîn Yeken (Veliyyüddin Yeken'den Seçmeler)

Bu eser “**Önde Gelen Arap Edebiyatçılar Serisi**” nin dördüncü sayısıdır. Asıl adı **Menâhilü'l-Edebi'l-'Arabî**'dir. Bu seriyi 194? tarihinde Beyrut'taki **Mektebetu Sadr** yayın evi 128 sayfa halinde neşretmiştir.

Adından da anlaşılacağı üzere bu çalışma Yeken'in diğer eserlerinden yapılan bir derlemedir. **et-Tecârib**'den yedi, **es-Sahâifu's-Sûd**'dan mukaddime dâhil olmak üzere on bir, **el-Ma'lûm ve'l-Mechûl**'dan altı tane olmak üzere toplam yirmi dört makale ve **Dîvân**'dan da beş şiir bulunmaktadır.

Eserin son sayfasında önde gelen Arap edebiyatçıların tam listesi yer almaktadır. Listede toplam altmış kişi bulunuyor. Bunların dördüncüsü de Veliyyüddin Yeken'dir.

Havâtiru Niyâzî (Niyazi'nin Hatıraları)

“**Osmanlı İnkılâp Tarihinden Bir Kesit**” ismiyle de bilinen bu eserin müellifi Resneli Ahmet Niyazi Ağa'dır.⁶² Yeken bu eseri 1909 senesinde Türkçeden Arapçaya tercüme etmiştir. Mısırda Ahmet Ali Şükrü matbaasında 265 sayfa halinde yayınlanmıştır.

Kitabın başında, biri Ahmet Niyazi Ağa'ya diğeri Yeken'e ait olmak üzere iki mukaddime bulunmaktadır. Yeken kitabın sonuna ayrıca bir sonuç bölümü eklemiştir.

Bu eserde ana hatlarıyla İttihat ve Terakki'nin Osmanlı yönetiminde yaptıkları bir takım çalışmalar anlatılmıştır.⁶³

Dekrân ve Râif

Bu eser II. Abdülhamid döneminde yazara göre halkın maruz kaldığı zulmü anlatan bir romandır. Romanın başkahramanları esere de adlarını veren Dekrân ve Râif'tir. Dekrân çalışıp tıp diploması alan Ermeni bir gençtir. Râif ise Dekrân'ın bir Türk arkadaşıdır. Günün birinde iki arkadaş dışarı çıkarılarken hükümet aleyhine çalışanlarla iş birliği yaptıkları gerekçesiyle yakalanıp hapse atılırlar...⁶⁴

Yaşadığı dönemin içinde bulunduğu durum ve coğrafyanın toplumsal ve siyasi konularının irdelendiği bu roman yazarın vefatından önce⁶⁵ Mısır'da tarihsiz olarak **Mektebetu'l-Hilâl** tarafından 96 sayfa olarak basılmıştır.

⁵⁶ Yeken, 'Afvu'l-Hâtir a.g.e., s. 34.

⁵⁷ Yeken, 'Afvu'l-Hâtir a.g.e., s. 52.

⁵⁸ Yeken, 'Afvu'l-Hâtir a.g.e., s. 73.

⁵⁹ Yeken, 'Afvu'l-Hâtir a.g.e., s. 83.

⁶⁰ Yeken, 'Afvu'l-Hâtir a.g.e., s. 86.

⁶¹ Yeken, 'Afvu'l-Hâtir a.g.e., s. 88.

⁶² Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi hatıratı = Hatırat-ı Niyazi yahud Tarihçe-i İnkılab-ı Kebir-i Osmaniye'den bir Sahife. Ahmed Niyazi Resneli, Tah.: Ö. Andaç Uğurlu, Sami Kara, Nurer Uğurlu, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2003.

⁶³ Hammûd, a.g.e., s. 22.

⁶⁴ Muhammed Mendür, Muhâderât 'an Veliyyiddin Yeken, 1955, s. 50.

⁶⁵ Hammûd, Yeken Beyne a.g.e., s. 24.

Basılmamış Eserleri

El-‘Asru’l-Cedîd (Yeniçağ)

Yaptığımız tüm araştırmalara rağmen şimdiye kadar bu esere ulaşamadık. Sadece Yeken **el-Ma’lûm ve’l-Mechûl** isimli kitabında Ebu’l-Hüdâ ile aralarında geçen diyalogda Ebu’l-Hüdâ’nın el-‘Asru’l-Cedîd adlı eseri kastederek “Buldular mı?”, sorusu üzerine Yeken kitabı ile ilgili bilgi içeren şu açıklamayı yapar:

*“Ebu’l-Hüdâ kendisine haber verdiğim ve el-‘Asru’l-Cedîd diye isimlendirdiğim kitabı kastediyor. O kitapta Mısır ve Türkiye’de meydana gelen bazı olayları anlatmıştım. Fakat içinde II. Abdülhamid ile alakalı hiçbir şekilde kötü bir şey yazmadım. Bu kitabı basılmak üzere Mısır’a gönderdim. Fakat birilerinin eline geçti ve daha sonra da ondan haber alınamadı.”*⁶⁶

Et-Talâk (Boşanma)

Bu eser Yeken’in Fransızca’dan Arapça’ya tercüme ettiği Paul Buorget isimli Fransız yazarın romanlarından birisidir. Paul Bourget’in bu eserinin asıl adı “**Un Divorce**” olup Yazar tarafından 1904 yılında kaleme alınmıştır. Yeken’in çevirmiş olduğu bu kitabın “**et-talâk**” olarak basılıp basılmadığına dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlamadık.⁶⁷

Kitâbu’l-‘Acâib ve Kitâbu’l-Havâtir (Başıma Gelenler ve Aklımdan Geçenler)

Yeken bu iki eser hakkında ‘Afvu’l-Hâtir isimli eserinde “**Gözyaşlarıyla Yazılan Bir Bölüm**” başlığı altında şu bilgileri verir:

*“Başımdan geçen ilginç olayları sakladığım “el-‘Acâib” isimli kitapta yazmaya alışımdı. Nitekim onu “**Kitâbu’l-‘Acâib**” diye isimlendirdim. Aynı şekilde aklıma gelen her ilginç durumu da başka bir kitapta yazmaya alışımdı. Onu da “**Kitâbu’l-Havâtir**” diye isimlendirdim. İlk kitap ben hayattayken yayınlanmadı. İkincisine gelince işte ondan size bir bölüm...”*⁶⁸

Kitapların yayınlanıp yayınlanmadığına dair şimdilik elimizde bir bilgi mevcut değildir.

El- Hâfî Ve’l-Bâdî Fi Fedâihi’s-Sayyâdî (Ebu’l-Hüdâ Es-Sayyâdî’nin Bilinen ve Bilinmeyen Rezillikleri)

Yeken bu eserini **el-Ma’lûm ve’l-Mechûl** isimli kitabında şu şekilde zikreder:

*“Kardeşim Yusuf Hamdi Yeken, kendisini Mısır’a gitmek zorunda bırakan birtakım işlerini bitirdikten ve “**El-Hâfî ve’l-Bâdî**” isimli risalemi yayınladıktan sonra İstanbul’a döndü.”*⁶⁹

Yeken’in bu ifadesinden de anlaşıldığı kadarıyla bahsettiği bu eseri bir kitapçık olup Mısır’da basılmıştır. Ancak eserin varlığına dair şimdilik elimizde bir bilgi mevcut değildir.

Mie Burhân ve Burhân ‘Alâ Zulmi Abdilhamid Es-Sultân (Abdulhamid’in Zulmüne Dair 101 Delil)

Veliyyüddin Yeken **el-Ma’lûm ve’l-Mechûl** isimli eserinde “**Ülke Zalimini Şikâyet Ediyor**” başlıklı şiirini okuduktan sonra işte bunlar “**Mie Burhan ve Burhan ‘alâ Zulmi Abdilhamid es-Sultân**” isimli kitabımın başındaki beyitlerdir.” diyerek bahseder.⁷⁰

Kardeşi Yusuf Hamdi Yeken de divanda bir şiiri aldığı yeri söylerken şu ifadeleri kullanır:

⁶⁶ Yeken, el-Ma’lûm a.g.e., C.II, s. 18.

⁶⁷ Yeken, et-Tecârib a.g.e., s. 38.

⁶⁸ Yeken, ‘Afvu’l-Hâtir a.g.e., s. 52.

⁶⁹ Yeken, el-Ma’lûm a.g.e., C. I, s. 182.

⁷⁰ Yeken, el-Ma’lûm a.g.e., C. I, s. 131.

“*Mie Burhan ve Burhan 'Alâ Zulmi Abdilhamid es-Sultân kitabının din başlığı altında dedi...*”⁷¹

Fukâhetu Zevi'l-Fitan (Zekilerin Esprisi)

Ebu'l-Hasen bin Zurak'ın“**Ayniyye**” adlı eseri hakkında yazılmış olan bu eser 1893 yılında 28 sayfa halinde basılmıştır.⁷²

Yeken diğer eserlerinde bu eseri ile ilgili bilgi vermemektedir. Bu çalışması da muhtemelen kayıp eserleri arasındadır.

Sonuç

Bu çalışmamızda Veliyyüddin Yeken'in 1873 yılında İstanbul'un Süleymaniye semtinde dünyaya geldiğini, iki yaşından yirmi üç yaşına kadar Mısır'da yaşadığını öğrendik. Ömrünün büyük bir kısmını Türkiye'de geçiren Yeken 6 Mart 1921 tarihinde 48 yaşında vefat etmiştir.

Yeken'e ait toplam 14 eser tespit edilmiş olup bunlardan sekizi basılmıştır. Geriye kalan eserlerinin ise basıldığına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Toplumsal konularda serbest bir şekilde yazan Yeken bir şiir divanı, anı, makale ve eleştiri türü yazınsal eserler vermiştir. Yazarın dili son derece ağır olup tartışmacı bir üslup benimsemiştir.

KAYNAKÇA

- Berâvin, D. (1994). *Usus-u Teallumi'l-Lugati'l-Ârabiyyeti ve Te'lîmiha*, Terc: Abduh er-Racî ve Ali Ahmed Şa'bân, Dağir, Y. E. (1972) *Mesâdiru'd-Dirâsâti'l-Edebiyye*, Beyrût.
- Derviş, R. A. H. (2004) *Mekâlât-ı Veliyyiddin Yeken*, Musul Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- el-Fâhûrî, H. (1991). *el-Mu'cez fi'l-Edebi'l-'Arabî ve Tarihihi*, Beyrut.
- ez-Zirîklî, H. (1992). *el-A'lâm*, Beyrut.
- Mendûr, M. (1995). *Muhâderât 'an Veliyyiddin Yeken*.
- Mücâhid, Z. M. (1994). *el-A'lâmu's-Şarkîyye*, Beyrut.
- Sarkis, Y. A. (1928). *Dictionary of Arabic Printed Books*, Kahire.
- Vâhid, A. (1987). *Âşuku'l-Hurriye Veliyyüddin Yeken*, Kahire, Mektebu'l-Heyyeti'l-Mısriyyeti'l-Amme lil-Kitab.
- Yeken, V. (1978). *et-Tecârib*, (Thk: Cubrân Mes'ûd), Beyrut, Y.y.
- Yeken, V. (1978). *es-Sahâifu's-Sûd*, Beyrut, Beytu'l-Hikme Yay.
- Yeken, V. (1983). *Dîvân-u Veliyyiddin Yeken*, Y.y.
- Yeken, V. (1955) *'Afvu'l-Hâtir*, Beyrut, el-Mektebetu'l-'Asriyye.
- Yeken, V. *el-Ma'lûm ve'l-Mechûl*, Beyrut, Beytu'l-Hikme.
- Ziyade, N. (1994) *. A'lâmu'l-'Arabî'l-Muhdesûn*, Beyrut, el-Ehliyyetu li'n-Neşr ve't-Tevzî'.

⁷¹ Yeken, *Dîvân a.g.e.*, s. 43.

⁷² Yusuf Alian Sarkis, *Dictionary of Arabic Printed Books*, Kahire, 1928, s. 1951.